

μείον τοῦ λεγομένου (ὡς τοῦτο ἐκ τῆς καθημερινῆς πείρας μαυθάνομεν), ὅτι ἡ φαντασία ἐμπαιεῖ εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἡμῶν, ἄνευ τινος προσβολῆς ἐξωτερικῆς, πραγματικῶς ἐντυπώσεις. Ὡς αἱ γυναῖκες, αἵτινες ἀπεβλήθησαν ἅπαξ ἢ πολλάκις, ἐγθυμούμεναι τὰς συνδιαζούσας περιστάσεις ἐρεθίζουσι τὰ μέγιστα τὴν μήτραν διὰ τῆς φαντασίας, καὶ οὕτως ἀποκαθιστῶσιν ἑαυτὰς ἐπιτηδειοτέρας πρὸς τὴν ἀποβολὴν μᾶλλον, ἢ ἡ ἀπλή τάσις τοῦ ἐμβρύου. Καὶ ἂν τις κατῆ, ἢ κοπῆ, εἶτα ἔλθῃ εἰς τὰς ὁμοίας περιστάσεις, τότε τὸ πῦρ καὶ ἡ μάχαιρα θέλουσιν ἐκτελέσει ἐπὶ τῶν νεύρων αὐτοῦ μείζον ἀποτέλεσμα, ἢ τὸ πρῶτον, ὅπερ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς φαντασίας. Καθότι ἂν ἐν αἴσθημα τῆς ἀφῆς ἀλγεινὸν ἢ ἠδονικὸν ἀναλυθῆ ὑπὸ τῆς φαντασίας, καὶ τοῦτο πολλάκις, δῆλον ὅτι ἐκάστη ἀνάλυσις ἔχει νὰ μεγεθύνῃ τὸ πρᾶγμα, ὡς νὰ τὸ ἀποκαταστήσῃ μείζον ἑαυτοῦ. Καὶ αὗτος εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν περὶ παῖδες φοβοῦνται μᾶλλον τὴν λέξιν ῥαβδισμόν, ἢ αὐτὸν τοῦτον τὸν ῥαβδισμόν.

Εἰς τὸν ἀσθενῆ ὅμως καὶ εἰς τὸν μαθητὴν ὠφελεῖ τὰ μέγιστα ἡ ὑπόληψις τοῦ ἱατροῦ καὶ τοῦ διδασκάλου, ἢ ἂν θέλῃς ἢ ὑπὸ τῆς φαντασίας αὐτῶν αὔξησις ἐκείνων.

73. Τὸ θαυμαστὸν ὅμως εἶναι, ὅτι ἡ φαντασία ἐνεργεῖ καὶ ἄνευ προαιρέσεως.

Αἱ καθημεριναὶ παρατηρήσεις καὶ αἱ ἰσορίαι τῶν πρὸ ἡμῶν θέλουσιν, ὅτι ἐγεννήθησαν παῖδια σσημειωμένα ἐκ μόνῃς τῆς μητρικῆς φαντασίας. Καὶ Μαλεμβράγχης λέγει, ὅτι ἐγεννήθη εἰς τὸ Παρίσιον ἐν παιδίον ἄφρον καὶ συντεθλασμένον χεῖρας καὶ πόδας, ὡς ἄλλος κατάδικος.

ἰδοῦ καὶ ὁ λόγος. Μίαν τῶν ἡμερῶν ἡ μήτηρ τοῦ εἰρημένου παιδὸς οὕσα ἔγγυος εὐρέθη εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης.. ἐκεῖ εἶδεν ὅτι ἔκοπτον τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἑνὸς καταδίκου. Οἱ κτύποι λοιπὸν, οὓς περ αὕτη ἔβλεπεν εἰς τὸν κατάδικον γινομένους, φαίνεται ὅτι ἔκαμαν τοσαύτην ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἐγκέφαλον αὐτῆς, ὥστε ἐκεῖθεν κοινωθέντες μέχρι τοῦ μαλακοῦ ἐγκεφάλου τοῦ ἐμβρύου, τὸ ἀπεκατέστησαν ἀνάικειον συλλογισμοῦ, διαθέσαντες ἐν ταύτῳ τὰς τε χεῖρας καὶ πόδας αὐτοῦ. Ὡς ἡ φαντασία τῆς μητρὸς ἔχει μεγάλην ἰσχὺν ἐπὶ τοῦ ἐμβρύου.

Περὶ Καθολικεύσεως τῶν Ἰδεῶν.

74. Πᾶσα ἰδέα εἶναι γενικὸν τι, καὶ ἀτομικὸν πᾶν αἶσθημα. Καθότι πᾶν ἐκεῖνο, ὅπερ σημαίνει ἓν : ἢ ἄν θέλῃς, ὅπερ ἔστιν ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ, ὡς τὸ, ὁ Πέτρος, ὁ Παῦλος, οὗτος ὁ λίθος, τοῦτο τὸ μῆλον, κτξ: ὀνομάζεται ἀτομικὸν, ἢ καθ' ἕκαστα κατὰ τοὺς λογικευομένους. Καὶ πᾶν ἐκεῖνο, ὅπερ σημαίνει ἐν ταύτῳ πολλὰ, ὡς τὸ, πᾶν, ἕκαστος, λίθος, μῆλον, κτξ, ὀνομάζεται γενικὸν, καὶ καθόλου κατὰ τοὺς λογικευομένους. Λέγω λοιπὸν ὅτι τὰ μὲν αἰσθήματα ἡμῶν εἶναι ἀτομικά, αἱ δὲ ἰδέαι γενικαί. Καθότι παροῦσα ἡ χιών: τουτέστιν οὕσα ἐν τόπῳ καὶ ἡδῆ, διεγείρει εἰς ἐμὲ τὸ αἶσθημα τῆς λευκότητος, ὅμοιον δέ τι ἠθέλε λεχθῆ καὶ περὶ τοῦ χάρτου, ὀδόντος τοῦ ἐλέφαντος, καὶ τῶν ἐξῆς. Ὡς τὰ αἰσθήματα εἶναι ἀτομικά. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ ἐκ τῆς χιόνος αἶσθημα, ὡς πρὸς τὴν ὄρασίν μου εἶναι τοῦτο αὐτὸ μὲ τὸ ἐκ τοῦ γά-

λακτος, καὶ τιτάνου, καὶ χάρτου, καὶ ὀδόντος τοῦ ἐλέφαντος, κτξ, ἀναγκαίως ἔπρεπεν εἰς τὴν ψυχὴν μου νὰ δώσῃ καὶ ὀνόματα ὄχι διάφορα, ἀλλ' ἓν, καὶ ἔδωκε τὸ λευκότης. Ἴδου λοιπὸν πῶς ἡμεῖς ἐκ τῶν μερικῶν κατανωμεν, εἰς τὰ γενικά. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐκτελοῦνται καὶ αἱ ἰδέαι τοῦ ψύχους, τοῦ ῥευσίζεσθαι, κτξ.

Ἀλλὰ τοῦτο τί ἄλλο εἶναι, εἰμὴ ψιλὴ ἀντίληψις (45); Καθότι παρουσίας τῆς χιόνος, ἐγὼ ἀντιλαμβάνομαι καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς καὶ τοῦ, ὅτι οὕτω πως ἐνεργεῖ πρὸς με, ὥστε νὰ τὴν ὀνομάσω λευκὴν.. καὶ παρόντος τοῦ γάλακτος, ἐγὼ ἀντιλαμβάνομαι καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ τοῦ, ὅτι οὕτω πως ἐνεργεῖ πρὸς με, ὥστε νὰ τὸ ὀνομάσω λευκὸν (ὡς ἐνθυμούμενος δηλονότι καὶ τὸ τῆς χιόνος αἶσθημα).. καὶ παρουσίας τῆς τιτάνου, ἐγὼ ἀντιλαμβάνομαι καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς καὶ τοῦ, ὅτι οὕτω πως ἐνεργεῖ, ὥστε νὰ μὴ διαφέρῃ τῶν τῆς χιόνος καὶ γάλακτος.

Ὡς ἡ ἰδέα τῆς ἀντιλήψεως (αὐτόθι) ἔλαβεν ὑπαρξιν ἐκ τῆς ἀντιλήψεως, ἐνθυμήσεως, συνειδήσεως, φαντασίας, καὶ μνήμης.

Ὅτι δ' ἡ λέξις λευκότης καὶ τὸ ἐκ ταύτης παράγωγον λευκὸν δὲν εἶναι ἀτομικά, ἀλλὰ γενικά ἢ καθόλου, μικρά τις παρατήρησις εἶναι ἱκανὴ πρὸς τὴν τούτου ἀπόδειξιν. Καθότι νὰ εἰπῶ ἡ λευκότης εἶναι πρᾶγμα ἀρεσὸν εἰς τὴν ὄρασιν, ἢ νὰ εἰπῶ πᾶν σῶμα λευκὸν εἶναι ἀρεσὸν εἰς τὴν ὄρασιν, εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ.. ἀλλὰ τὸ πᾶν σημαίνει πολλὰ, ἄρα καὶ ἡ λευκότης ὁμοίως.

Συμπέρασμα λοιπὸν ἐντεῦθεν, ὅτι ἐπειδὴ καὶ ἡ ψί-

σις ἐδημιούργησεν ὄχι γενικὰ ὄντα, ἀλλ' ἀτομικά, τούτου ἐνεκὸν αἱ ἰδέαι εἶναι ἔργον τοῦ νοῦς καὶ ὄχι τῆς φύσεως, καὶ ἐπομένως αἱ ἰδέαι δὲν ἀποκτιῶνται διὰ τῶν αἰσθήσεων. Ὡς τὰ ἐν τῷ νοῖ οὐκ ἐκ τῶν αἰσθήσεων.

75. Ὁ νοῦς ἐκατεσκεύασε, ναί, τὰς ἰδέας; τουτέστι τὸ ὑποκείμενον αὐτοῦ. Πλὴν αὐτὸς δὲν δυσαρесеῖται νὰ ἀναφέρῃ τὴν ἑαυτοῦ διάθεσιν, καὶ εἰς τὰ πρὸς αὐτὸν ἐνεργοῦντα σώματα, καὶ τότε ὡς εἴπομεν αἱ ἰδέαι ἀλλάττουσιν ὄνομα καὶ ὀνομάζονται ποιότητες (48). Πλὴν ἂν ὁ νοῦς ἀντὶ νὰ ἐξετάξῃ τὰς ποιότητας τῶν σωμάτων, ἐξετάξῃ, εἰς ὅπερ ἐφεδράζουσιν αὐταὶ αἱ ποιότητες, τότε τὸ τοιοῦτον ὀνομάζεται οὐσία. Καὶ φαίνεται ὅτι παρήχθη ἐκ τοῦ ῥήματος εἰμί, οὐσα, οὐσία, ὡς ὑφισταμένη δηλ: αὐτὴ καθ' ἑαυτήν. Ἡ οὐσία δὲ ὀνομάζεται καὶ ὑποκείμενον.. διότι ὡς ἄλλη βᾶσις ὑποβασάζει τὰς ποιότητας, ἧς περ' ἄνευ ἧν ἀδύνατον βέβαιον νὰ ὑπάρξῃ ποιότης. Καὶ ἐπειδὴ ἔστιν οὐδὲν τῶν σωμάτων, ὅπερ δὲν εἶναι ποιόν.. καὶ ἐπειδὴ αἱ ποιότητες δὲν εἶναι ὄντα αὐθύπαρκα, ἀλλὰ τρόποι τῶν ἐνεργειῶν τῶν σωμάτων, ἐπόμενον εἶναι ἢ οὐσία νὰ εὐρίσκηται εἰς ἕκαστον τῶν σωμάτων: ὅ ἐστι νὰ ἦναι γενικὸν ἢ καθόλου (74).

Τοῦτο ὅμως τὸ ὑποσῆρηγμα τῶν ἀνα μέρους ποιότητων, εἴτε ἢ οὐσία, εἶναι πρᾶγμα διόλου ἄγνωστον εἰς τοὺς φιλοσόφους. Φιλόσοφοι καὶ ἰδιῶται κατὰ τοῦτο διαφέρουσιν ὀλοτελῶς.

76. Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ ἐγὼ ὠνόμασα ἀτομικόν, ὡς τὸ, οὗτος ὁ λίθος, τοῦτο τὸ μῆλον, κτξ. καθίσταται εὐθὺς γενικόν, ἂν ἀφαιρεθῇ μόνον ἢ ἀντωνυμία. Καθότι

οὔτε λίθος, οὔτε μῆλον, οὔτε κτξ. εἶναι ἐν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἀπειρα εἰς καὶ χιῶν εὐρίσκεται ὅχι μόνου εἰς ἓν μέρος, ἀλλὰ πανταχοῦ εἰς καὶ εὐρίσκεται ἀείποτε ὅχι μόνου ἐπὶ τοῦ Ἄθωνος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, καὶ Ταύρου, καὶ τῶν λοιπῶν ὑψηλῶν ὄρεων. Καὶ ἐπεὶ πῶς καθολικεύω τὰς τούτων ιδέας, λαμβαίνω ἀνα χεῖρας ἐν σῶμα, ὅπερ οἱ Ἕλληνες ὀνομάζουσι μῆλον. Τοῦτο διεγείρει εἰς μὲν τὴν ἔρασίν μου ὠραῖον χρώμα εἰς δὲ τὴν ἔσφρητιν μου εὐωδίαν εἰς δὲ τὴν γεῦσιν μου, καλὸν χυμὸν, καὶ ἀντιτυπίαν εἰς τὰς ἐμαῖς χεῖρας. Ὡς εἰς ἀπασαὶ αὐταὶ αἱ ιδέαι, ὡς εὐρίσκόμεναι ὁμοῦ εἴτε ἐπὶ μιᾶς οὐσίας (75), εἶναι ἐν, ὅπερ ὀνομάζεται μῆλον δι' ἐμέ, καὶ εἶναι ἀτομικὸν ὡς ὄν ἐν τόπῳ καὶ ἡδῆ. Ἄν ὅμως καὶ ἐγὼ ἰδῶ καὶ ἄλλα τοιαῦτα σώματα; ἔχοντα λέγω τὰς ὁμοίας ποιότητες εἰς ἐγὼ θέλω ὀνομάσει καὶ ταῦτα μῆλα. Καὶ τοῦτο εἶναι ἡ καθολίκευσις τῶν ιδεῶν. Ὡσαύτως ἐγὼ ἤθελον ἐκτελέσει καὶ τὴν ιδέαν χιῶνος: τούτέστιν ἐκ πολλῶν λέγω ἀτομικῶν ὁμοίων αἰσθημάτων ἢ ἀντιλήψεων εἰς διαφόρους χρόνους καὶ τόπους γενομένην ἐγὼ ἤθελον ἐκτελέσει τὴν ιδέαν χιῶνα. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ τὰ μῆλα εὐρίσκονται ἐπὶ δένδρων, καὶ εὐρίσκονται καὶ ἄλλα δένδρα καρποφοροῦντα ἄλλο τι καὶ μὴ μῆλα εἰς τούτου ἕνεκεν ἐγὼ δύναμαι νὰ δώσω εἰς ταῦτα τὰ ὄντα γενικώτερον ὄνομα: ὑπώρας, εἰς ἅς περ τὰ μῆλα ἤθελον εἶναι ἀτομικόν τι. Ὡς ἐκ γενικοῦ ἐγὼ ἐκατήντησα εἰς γενικώτερον. Ὅθεν ἂν αἱ γενικαὶ ιδέαι ἐξεληφθησαν καὶ ἀτομικαὶ ὡς πρὸς ἄλλας εἰς ἐπόμενον εἶναι νὰ ἔχωμεν ιδέας μᾶλλον γενικὰς καὶ ἔτι γενικωτέρας, ὅπερ εἶναι ἡ καθολίκευσις τῶν ιδεῶν.

77. Πρῶτον ὁμοίως ἐγὼ παρατηρῶ εἰς τὰς ιδέας ὅτι αὐταὶ διαφέρουσιν ἀλλήλων ὄχι μόνον κατὰ τὸ μέγεθος τῆς καθολικεύσεως, ἀλλ' ὅτι καί τινες μὲν ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀπλαῖ, ὡς τὸ λευκότης, μελανία, γλυκύτης, πικρία, κτξ., ἄλλαι δὲ σύνθετοι, ὡς τὸ ἄνθρωπος, χιών, λίθος, κτξ., ἔνθα δηλ. ἡ τῆς χιόνος σύγκειται ἐκ τῆς ιδέας σώματος, λευκοῦ, ψυχροῦ κτξ. Ὡς δὲ δύναμαι νὰ διαιρέσω ἄριστα τὰς ιδέας εἰς ἀπλάς καὶ συνθέτους.

β'. Ἐπειδὴ καὶ ἐκ τῶν συνθέτων ἄλλαι μὲν ἔχουσιν ὑποσῆριγμα, ὡς τὸ, Πέτρος, οὗτος λίθος, αὕτη χιών, τοῦτο ξύλον, κτξ. ἄλλαι δὲ μὴ, ὡς τὸ λευκότης, μελανία, γλυκύτης, ὀξύτης, κτξ. τούτου ἕνεκεν ἐγὼ δύναμαι νὰ διαιρέσω τὰς ιδέας εἰς ἀφηρημένους καὶ συγκεκριμένους. Ἀλλ', ὡς φαίνεται, ἡ τῶν ιδεῶν διαίρεσις ἀποτεταμίευται εἰς ἄλλο μέρος.

78. Ἐντεῦθεν λοιπὸν γεννᾶται ἡ ὑπὸ τῶν γραμματικῶν διαίρεσις τῶν ὀνομάτων εἰς οὐσιαστικά καὶ ἐπίθετα, κύρια καὶ προσηγορικά. Καὶ ὀνομάζουσιν οὐσιαστικά ἅπαντα τὰ συγκεκριμένα: τουτέστιν ὅσα μετὰ τῶν ποιητικῶν ἐμφανίζουσι καὶ τὸ ὑποσῆριγμα αὐτῶν ἢ οὐσίαν (75), ὡς ὁ Πέτρος, αὕτη ἡ χιών, οὗτος ὁ λίθος, τοῦτο τὸ μῆλον, κτξ. ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἄνευ τοῦ χρόνου καὶ τόπου: τουτέστι χιών, λίθος, μῆλον, κτξ., ὡς ἔχοντα ἀναγκαίως δηλονότι τὴν ἑαυτῶν ὑπαρξιν καὶ ὄχι κατὰ συμβεβηκός.

Ἐπίθετα δὲ λέγονται ὅσα ἐμφανίζουσι μόνον τὸ ποιὸν ἢ ποσὸν, ὡς ὠραῖον, γλυκὺ, ψυχρὸν, βαρὺ, στρογγύλον, μέγα, μικρὸν, κτξ., ἔνθα, ὡς ὀραταί, τὸ ὄνομα

ἐπίθετον σημαίνει ὅπερ καὶ τὸ ῥῆμα. Καθότι εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ εἰπῆ τις τὸ μέλι εἶναι ἡδύ, ἢ τὸ μέλι ἡδύνει: ἐκάτερον λέγω σημαίνει πῶς τὸ μέλι ἔχει τὴν ιδιότητα τοῦ νὰ διεγείρῃ τὸ αἶσθημά τῆς ἡδύτητος εἰς τὴν γεῦσιν ἡμῶν.

Οὐδαμῶς ὁμῶς ὀλιγώτερον οἱ γραμματικοὶ ὀνομάζουσιν οὐσιαστικὰ καὶ ὅσα τῶν ὀνομάτων σημαίνουσι ταυτοχρόνως ὄχι ἓν ἄτομον, ἀλλὰ πολλὰ, ἅπερ καὶ ἀφηρημένα λέγονται (77), ὡς τὸ, λευκότης, μελανία, ἡδύτης, αἰσθησις, κτξ. ρ καὶ τοῦτο, ὄχι διότι ταῦτα ἔχουσιν ὑποσήμενίαν ὡς τὰ ἀτομικά, ἀλλὰ διότι ἡ φαντασία κατασκευάσασα αὐτὰ τοιαῦτα, ἔδωκεν ὑπόστασιν τινὰ εἰς αὐτά. Ὡς ἡ τούτων ὑπαρξίς εἶναι ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὄχι ὅτι ὑφίσταται ἐν τοῖς οὐσι· ἐκ δὲ τῶν οὐσιαστικῶν κύρια μὲν πάλιν ὀνομάζουσι τὰ ἀτομικά, ὡς τὸ, Πέτρος, Κωνσταντινούπολις, κτξ. ρ προσηγορικὰ δὲ τὰ τούτων γενικά, ὡς τὸ, ἄνθρωπος, πόλις, φυτὸν, κτξ.

79. Πλὴν ἐγὼ δύναμαι νὰ κατασκευάσω καὶ ἄλλο εἶδος ἰδεῶν, αἵ τινες καὶ ἠθικαὶ ὀνομάζονται.

Καθότι ἐγὼ παρατηρῶ ὅτι ἐκ τῶν πρὸς με ἐνεργούντων σωμάτων ἄλλα μὲν εἶναι ζῶα, ἄλλα δὲ οὐ.. καὶ ὅτι ἐκ τῶν ζώων ἄλλα μὲν εἶναι λογικά, ἄλλα δ' οὐ.. καὶ ὅτι αἱ ἐνέργειαι τῶν λογικῶν ὡς πρὸς ἐμὲ δὲν εἶναι ἀκούσιοι, ἀλλ' ἐκούσιοι: κρεμάμεναι λέγω ἐκ τῆς βουλήσεως αὐτῶν (9): ὅ ἐστιν ἔχουσι τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως ἐν ἑαυτοῖς. Ἠθικὰ λοιπὸν λέγω τὰ ἀποτελέσματα τῶν λογικῶν, καὶ Φυσικὰ τῶν μὴ λογικῶν. Οὕτως ἂν εἰς ἐλεῆ τοὺς ὁμοίους αὐτοῦ ρ τὴν πράξιν αὐτοῦ ὀνο-

μάζω ἐλεημοσύνην. καὶ ἂν ἀρπάξῃ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, ἀρπαγὴν, αὐτὸν δὲ καλῶ ἐλεήμονα καὶ ἀρπαγα. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ δὲν εἶναι εἰς μόνος ὁ ταῦτα πράττων, ἀλλὰ πολλοί, τούτου ἕνεκεν ἡ ἐλεημοσύνη καὶ ἡ ἀρπαγὴ εἶναι ιδέαι ὄχι μερिकाί, ἀλλὰ γενικαί. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ νὰ ἐλεῆ τις ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, ἀφαιρεῖ ἕκτινος τὰ κακά (8), καὶ τὸ νὰ ἀρπάξῃ τις ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, προξενεῖ λύπην εἰς τινα, τούτου ἕνεκεν ἐγὼ ἤθελον κάμει γενικωτέρας ιδέας, οἷαι εἶναι τὸ, ἀρετὴ καὶ κακία, καὶ ἐπίθετα, ἀγαθὸς καὶ κακός. Καὶ ἐπειδὴ οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων γίνεται ἀκαριαίως ἀγαθὸς ἢ κακός, ἀλλ' ἐξ ἔθους συνεχούς, τούτου ἕνεκεν ταῦτα τὰ ὀνόματα ἢ ιδέαι ὠνομάσθησαν ἠθικά.

Συμπέρασμα λοιπὸν ἐντεῦθεν ὅτι ἐπειδὴ ἡ ιδέα ἀρπαγὴ οὔσα γενικόντι, εἶναι μερικώτερον τῆς κακίας, τούτου ἕνεκεν καὶ ἐνταῦθα ἡμεῖς ἔχομεν καὶ γενικὰς καὶ γενικωτέρας ιδέας.

Περὶ Ἀφαιρέσεως καὶ Συνθέσεως τῶν Ἰδεῶν.

80. Διὰ νὰ φθάσῃ ὁμοίως ὁ νοῦς ἡμῶν ἐκ πολλῶν ἀτομικῶν αἰσθημάτων ἢ ἀντιλήψεων νὰ δημιουργήσῃ μίαν ιδέαν (74) : τουτέστι γενικόντι, ἐδεήθη πολλῶν ἐτῶν διάσημα, ἢ ὀρθώτερον εἰπεῖν εἶναι πράξις τῆς φύσεως, χωρὶς ὁ νοῦς νὰ συνεισφέρῃ πολὺ εἰς τοῦτο. Πλὴν εἶναι δυνατὸν εἰς αὐτὸν νὰ φθάσῃ καὶ διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ιδεῶν εἰς τοῦτο αὐτὸ ἀμέσως : εἰς τὸν καθολικευμὸν λέγω τῶν ιδεῶν. Καὶ ἰδοὺ πῶς. Ἐγὼ ὠνόμασα σῶματα,

ὅσα ἐνεργοῦσιν εἰς τὰ αἰσθητήριά μου (6).. ἐγὼ εἶμαι βέβαιος ὅτι ἕκαστον τῶν σωμάτων δι' ἐμὲ εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἰδέα σύνθετος (76) : ἢ ἂν θέλῃς κεφάλαιον πολλῶν ἀπλῶν ἰδεῶν. Οὔτε μοι εἶναι πρὸς ταῦτοις ἄγνωστον ὅτι ἕκτινος κεφαλαίου ἐγὼ δύναμαι νὰ ἀφαιρέσω ἐν μέρος. Ἄν λοιπὸν ἐκτελέσω τοῦτο ἐνταῦθα, ἔξω ἰδέαν γενικὴν ἢ καθόλου. Ἔσω, φέρε εἰπεῖν, μία ἐλαία τὸ προκείμενόν μοι σῶμα. Τώρα ἢ ἰδέα ταύτης τῆς ἐλαίας, ἢ τις εἶναι ἀτομικὴ ὡς οὕσα ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ : ἢ ἂν θέλῃς ὡς τοῦ ἰδεαζομένου ἐνεργοῦντος εἰς τὰς ἐμὰς αἰσθήσεις, σύγκειται ἐκ πολλῶν ἀπλῶν : τουτέστι σώματος ὀργανικοῦ, τρεφομένου ὑπὸ γῆς, ἔχοντος κορμὸν, κλάδους, φύλλα, καρπὸν, ἔχοντος πάχος τι καὶ μέγεθος, καὶ ὄντος εἰς τὸν τάδε τόπον. Ἐκ τούτων λοιπὸν τῶν ἀπλῶν ἰδεῶν, ἐξ ὧν σύγκειται ἢ ἀτομικὴ ἰδέα ταύτης τῆς ἐλαίας, ἀφαιρῶ τὴν ἰδέαν τοῦ, εἰς τὸν τάδε τύπον, καὶ ἢ διαφορὰ δὲν θέλει εἶναι πλέον ἀτομικὴ ἰδέα, ἀλλὰ γενικὴ παριστώσα ἅπαντα τὰ δένδρα τῶν ἐλαιῶν.

β'. Ἀπὸ ταύτης τῆς διαφορᾶς ἀφαιρῶ ἐκείνας μόνας τὰς ἰδέας, αἵτινες πορσιδιάζουσιν εἰς μόνον τὸ εἶδος τῶν ἐλαιῶν, ὡς τὸ σχῆμα τῶντε φύλλων καὶ καρπῶν, καὶ οὕτως ἔχω τὴν ἰδέαν ἀπάντων τῶν δένδρων : τουτέστιν ἐλαιῶν, συκιῶν, ἀπίων, κξ.

γ'. Ἀπὸ ταύτης τῆς διαφορᾶς ἀφαιρῶ τὴν ἰδέαν τὸ, ἔχοντος κορμὸν καὶ κλάδους, καὶ ἔχω ἰδέαν γενικωτέραν, ἣτις εἶναι τοῦ φυτοῦ : τουτέστι δένδρων, λαχάνων, χόρτων.

δ'. Ἀπὸ ταύτης τῆς διαφορᾶς ἀφαιρῶ τὸ, τρέφεσθαι ἐκ τῆς γῆς καὶ καρποφορεῖν, καὶ ἔχω ἰδέαν γενικωτέ-

ραν τοῦ ὀργανικοῦ σώματος, ὅπερ ἀνήκει καὶ εἰς τὰ φυτὰ καὶ εἰς τὰ ζῶα.

ε'. Ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ ὀργανικοῦ ἀφαιρῶ τὸ ὀργανικόν, καὶ ἔχω ἰδέαν γενικωτέραν, ἣτις ἐπεκτείνεται εἰς ἅπαντα τὰ σώματα, καὶ ὀργανικὰ καὶ ὀρυκτὰ λέγω.

ς'. Ἀφαιρῶ ἀπὸ ταύτης τῆς ἰδέας (σώματος) τὸ ἀδιαχώρητον καὶ ἕκτατόν, καὶ τὸ κατάλοιπον εἶναι ἰδέα γενικωτέρα τῆς οὐσίας, ἣτις περιέχει καὶ σώματα καὶ ἀνώματα, οὕσα ὄν αὐθύπαρκτον.

Τέλος ἀφαιρῶ ἐκ ταύτης τὸ αὐθύπαρκτον, καὶ τὸ κατάλοιπον εἶναι ἰδέα γενικωτάτη τοῦ ὄντος, ὅπερ περιέχει τὰς οὐσίας, τὰς ποιότητας, τὰ συμβεβηκότα, καὶ ἀναφοράς.

Ἴδου λοιπὸν πῶς διὰ τῆς ἀφαιρέσεως μία ἰδέα ἀτομικὴ πλατύνεται καὶ περιλαμβάνει ἅπειρα ἀτομικά. ὅμοιοντι ἤθελον ἐκτελέσει καὶ εἰς τὴν ἀτομικὴν ἰδέαν τοῦ Πέτρου : ἀφαιρῶ λέγω ἐκ ταύτης τὸ ὄνομα Πέτρος, εἴτε τὸ ἐν τόπῳ, καὶ τὸ κατάλοιπον εἶναι ἄνθρωπος : γενικόν τι δηλονότι. Ἀφαιρῶ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου τὸ λογικόν, καὶ τὸ κατάλοιπον εἶναι ζῶον : τουτέστι μᾶλλον γενικώτερον. Ἀφαιρῶ ἐκ τοῦ ζώου τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ κινεῖσθαι, καὶ τὸ κατάλοιπον εἶναι σῶμα ὀργανικόν : τουτέστι καὶ ζῶα καὶ φυτὰ. Ἀφαιρῶ ἐκ τούτου τὸ ὀργανικόν, καὶ τὸ κατάλοιπον μένει ἀπλῶς σῶμα. Ἀφαιρῶ ἐκ τοῦ σώματος τὸ ἕκτατόν καὶ ἀδιαχώρητον, καὶ τὸ κατάλοιπον εἶναι ὄν. Ἀφαιρῶ ἐκ τούτου τὸ αὐθύπαρκτον, εἶναι ὄν.

81. Ἄλλ' - ἡ ἀφαίρεσις ἐνταῦθα

μὴ πραγματικῶς ἀντίληψις (45); Καθότι παρούσης ἔμπροσθέν μου ταύτης τῆς ἐλαίας καὶ ἐνεργούσης πρὸς με, ἡ ψυχὴ μου ἀντιλαμβάνεται τῆς ἰδίας διαθέσεως ἢ ἀποτελέσματός τινος, καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ ὄν. β'. Ἐν ταυτῷ ἡ ψυχὴ μου γινώσκει ὅτι ἐστὶ τὸ πρὸς ταύτην ἐνεργοῦν, καὶ τοῦτο εἶναι οὐσία. γ'. Ἡ ψυχὴ μου ἀντιλαμβάνεται ὅτι τὸ ἐνεργοῦν δὲν ἐνεργεῖ πρὸς αὐτὴν ἐξ ἐνὸς σημείου, οὔτε εἶναι χωρητὸν, καὶ τοῦτο εἶναι σῶμα. δ'. Ἐτι αἰτῶν μερῶν ἐνέργειαι εἶναι διαφορετικαί, ὅθεν ταῦτα δύνανται νὰ δεχθῶσι καὶ διαφορετικὰ ὀνόματα, ὡς κορμός, κλάδοι, φύλλα, καρπός, κτξ., καὶ τοῦτο εἶναι δένδρον. ε'. Ἐτι τὰ φύλλα καὶ ὁ καρπός διαφέρει τῶν ἄλλων δένδρων, καὶ τοῦτο εἶναι ἐλαία. Τέλος πάντων ὅτι ἴσεται ἐν τόπῳ, καὶ τοῦτο εἶναι ἀτομικόν. Ὡς ἡ ἀφαιρέσις εἶναι ἄλλη ἀντίληψις, μὴ ἀπούσης δ' οὔτε τῆς συνειδήσεως, οὔτε τῆς ἐνθυμήσεως, οὔτε τῆς προσοχῆς, οὔτε τῆς φαντασίας, οὔτε τῆς μνήμης.

82. ἐξ ἐναντίας δ' ἂν, ἀντὶ ἐκ τῶν συνθέτων ιδεῶν νὰ κάμω τὴν ἀφαιρέσιν, εἰς τινὰς τῶν ἀπλῶν προσθέσω ἄλλας, ἐγὼ θέλω κατασκευάσειδέαν σύνθετον καὶ ἀτομικὴν, καὶ ἡ πρῆξις ὀνομάζεται σύνθεσις.

Ἡμεῖς ὀνομάσαμεν οὐσίαν ἐκείνην τὴν ιδέαν, ἥτις εἰς ἕκαστον τῶν σωμάτων ὑπέκειται ὡς ἄλλο ὑποσῆριγμα τῶν ποιότητων ἢ γνηρισμάτων αὐτοῦ (75). Εἰς ταύτην λοιπὸν τὴν ιδέαν, οὔσαν ἀπλήν, ἐγὼ προσέθημι τὴν ιδέαν ἐκτατὸν καὶ ἀδιαχώρητον, καὶ τὸ ὅλον θέλει εἶναι σῶμα. β'. Εἰς ταύτην τὴν ιδέαν τοῦ σώματος προσέθημι τὰς ιδέας λευκὸν χρῶμα, ψυχρότης, ὑπὸ τῆς θερμῆς ρευσίζεσθαι,

καὶ ἔχω τὴν ἰδέαν τῆς χιόνος. Ἄν λοιπὸν εἰς τοῦτο προσθέσω καὶ τὸ, αὕτη, εἴτε τὸν τύπον, ἢ ἰδέα θέλει τραπεῖ εἰς ἀτομικὴν.

Ὡσαύτως δὲ, ἂν εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀπλῶς σώματος προσθέσω τὰς ιδέας μέταλλον, ὠχρὸν χρῶμα, σφυρήλατον, ῥευστικὸν ὑπὸ τοῦ νιτροθαλασσίου ὀξέως, ἔξω τὴν ἰδέαν τοῦ χρυσοῦ, ἧτις εἶναι σύνθετος.

Ὅν δ' ὀνομάζονται καὶ αἱ οὐσίαι, καὶ τὰ συμβεβηκότα, καὶ αἱ ἀναφοραὶ, κτξ. (80). Ἄν λοιπὸν εἰς ταύτην τὴν ἰδέαν ἐγὼ προσθέσω τὴν ἰδέαν ἀνυπόπαρκτον, τὸ νοητὸν θέλει συζαλθῆ καὶ θέλει σημάνει μόνον τὰς οὐσίας. Καὶ ἂν εἰς ταύτην τὴν ἰδέαν (τῆς οὐσίας) προσθέσω τὰς ιδέας ἐκτατὸν καὶ ἀδιαχώρητον, τὸ νοητὸν θέλει συζαλθῆ, καὶ θέλει σημάνει μόνον τὸ σῶμα. Καὶ ἂν εἰς ταύτην τὴν ἰδέαν (σῶμα) προσθέσω τὴν ἰδέαν ὀργανικὸν, τὸ νοητὸν θέλει συζαλθῆ, καὶ θέλει περιέξει μόνον τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα. Καὶ ἂν εἰς ταύτην τὴν ἰδέαν προσθέσω τὴν ἰδέαν αἰσθητικὸν, τὸ νοητὸν θέλει συζαλθῆ καὶ θέλει περιέξει μόνον τὰ ζῶα. Καὶ ἂν εἰς ταύτην τὴν ἰδέαν προσθέσω τὴν ἰδέαν λογικὸν, τὸ νοητὸν θέλει συζαλθῆ, καὶ θέλει σημάνει μόνον τὸν ἄνθρωπον. Τέλος ἂν εἰς ταύτην τὴν ἰδέαν προσθέσω καὶ τὴν ἰδέαν Πυθαγόρας Σάμιος, τὸ νοητὸν θέλει μεταβληθῆ εἰς ἓν ἄτομον μόνον. Ὡς διὰ μὲν τῆς ἀφαιρέσεως ἐκ τῶν ἀτομικῶν τις κατανατᾶ εἰς τὰ γενικά, διὰ δὲ τῆς προσθέσεως ἐκ τῶν γενικῶν εἰς τὰ μερικά.

Ἄλλ'— ἢ πρόσθεσις ἐνταῦθα τί ἄλλο εἶναι, εἰμὴ ἀντίληψις (45); Ἰαθότι τὸ νὰ ἀντιλαμβάνωμαι τῆς ἀπλῶς

ὑπάρξεως ἑνὸς σώματος ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, ἀντιλαμβάνομαι ταυτοχρόνως καὶ τῶν ἰδιοτήτων καὶ τῶν γνωρισμάτων αὐτοῦ: ὅ ἐστι τῶν μερῶν ἑνὸς ὅλου. Ὡςτε πρόσθεσις ἤθελεν εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ κεράλαιον ἀντιλήψεων, μὴ ὁπούσης ὅμως οὔτε τῆς συνειδήσεως, οὔτε τῆς προποχῆς, οὔτε τῆς ἐνθυμήσεως, οὔτε τῆς φαντασίας, οὔτε τῆς μνήμης.

83. Ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως λοιπὸν ἀναντιρρήτως ἔλαβον τὴν γένεσιν τὰ πολυθρύλλητα γένη καὶ εἶδη τῶν παλαιῶν, περὶ ὧν περ συνεγράφησαν ὀλόκληροι πραγματεῖαι, καὶ ἀνεφύησαν ὅχι ὀλίγα φιλονεικίαι. Ὡςτε εἶδος εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἰδέα τις σημαίνουσα πολλὰς ἰδέας, ὅμως ἄνευ πραγματικοῦ ὑποσηρίγματος (80), πλὴν ἐν ταύτῳ ταῦτα τὰ πολλὰ πρέπει νὰ ἦναι ἀτομικά. Οὕτως ἄνθρωπος, ἄππος, κτξ. ἢ ἐλαία, συκῆ, κτξ. λέγονται εἶδη.

Γένος πάλιν εἶναι τὸ ἔχον εἶδη ἢ γένη διὰ ἄτομα, ὡς τὸ ζῶον, ἀγκίσθητον, οὐσία, κτξ.

Ὡςτε εἰς ταύτην τὴν σειράν: ἐλαία, δένδρον, φυτὸν, σῶμα, οὐσία, ὄν, τὸ μὲν ἐλαία εἶναι εἶδος, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα: τουτέστι δένδρον, φυτὸν, σῶμα, οὐσία, ὄν, γένη.

Καὶ εἰς ταύτην τὴν σειράν: Πυθαγόρας, ἄνθρωπος, ζῶον, ἔμψυχον, σῶμα, οὐσία, ὄν, τὸ μὲν ἄνθρωπος εἶναι εἶδος, τὰ δὲ λοιπὰ ζῶον, ἔμψυχον, σῶμα, οὐσία, ὄν, γένη, ἐνθα' ἀφανότι τὸ γένος διαφέρει τοῦ εἶδους, καθ' ὃ αἱ μὲν μονάδες αὐτοῦ εἶναι εἶδη, τοῦ δὲ εἶδους ἄτομα.

84. Δῆλον ὅμως ὅτι τὰ εἶδη καὶ τὰ γένη δὲν ὑφίστανται ἐν τοῖς οὐσιν, ἀλλ' ἐν τῇ φαντασίᾳ μόνου τοῦ ἀνθρώπου. Καθότι ἡ φύσις δὲν ἐδημιούργησε τοιαῦτα ὄντα

ἀλλὰ μόνον ἄτομα, ἐκ δὲ τούτων ὄνομα ἐκατασκεύασε τὰ καθόλου (74). Οἱ λογικευόμενοι δ' ὁμῶς ἐκαλλώπισαν τοσοῦτον ταῦτα τὰ ἀνύπαρκτα ὄντα, ὥστε ἀφ' οὗ ἐκατάπεισαν πρῶτον τοὺς ἰδίους μαθηταῖς περὶ τῆς τούτων ὑπερβάσεως, ἀντανακλασθέντος τοῦ πράγματος, ἤρξαντο καὶ οὗτοι αὐτοὶ γὰρ μὴν ἀμφισβᾶλλον ὀλοτελῶς περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν. Καὶ τούτου ἕνεκεν ἔδωκαν ὄνομα εἰς αὐτά: εἰς τὰ γένη λέγω καὶ εἶδη, δευτέρας οὐσίας, πρὸς διαφορὰν δηλ. τῶν ἀτομικῶν, ἅπερ ἐπρόλαβον καὶ ἔλαβον τὸ ὄνομα πρώτη οὐσία.

Κυρίως ὁμῶς τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἰδιότητες καὶ δυνάμεις τῶν ἀτόμων. Καθότι ἐκ τῶν ὄντων τινὰ τρέφονται καὶ αὐξάνονται καὶ αἰσθάνονται, ἅπερ καὶ ζῶα ὀνομάζονται: ὃ ἐς ἐξουσίαν δύναμιν αἰσθητικὴν, ἢ ζωτικὴν. Ἄλλα δὲ τρέφονται καὶ αὐξάνονται, πλην ἀναισθητοῦσιν, ἅπερ καὶ φυτὰ ὀνομάσθησαν: ὃ ἐς ἐξουσίαν δύναμιν φυτικὴν. Ἄλλα δ' οὔτε αὐξάνονται, οὔτε κινουῦνται, καὶ ταῦτα ὀνομάσθησαν ὀρυκτά. Ἐκ δὲ τῶν ὀρυκτῶν ὅσα τυπτόμενα ἐπεκτείνονται, ταῦτα ὀνομάσθησαν μέταλλα. Καὶ οὕτω περὶ τῶν λοιπῶν ἀπασῶν κλάσεων.

85. Καὶ ἂν μὲν τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη δὲν εἶναι ὄντα ἀνύπαρκτα, πλην ὅχι καὶ διὰ τοῦτο ἡ φύσις δὲν συνεισφέρει τὸ μέρος αὐτῆς, ἢ δὲν εἶναι ἀναγκαιοτάτη εἰς ἡμᾶς ἢ κλάσις αὐτῶν. Καθότι ἅπαντες ὁμολογοῦσιν ὅτι ἡ ὑπαρξις ἡμῶν εἶναι τοσοῦτον συνδεδεμένη μὲ τὴν γνῶσιν ἀπάντων τῶν περὶ ἡμᾶς ἀντικειμένων, ὥστε ἤθελεν εἶναι ἀδύνατον εἰς ἡμᾶς νὰ συλλογισθῶμεν ἄνευ τῆς τούτων ὑπάρξεως. Εἶναι ὁμῶς ταῦτα τοσοῦτον πολλὰ, ὥστε ἤθελεν εἶναι ἀδύνατον

εἰς ἡμᾶς νὰ λάβωμεν ἰδέαν καὶ ὀλίγων τινῶν, ἄνευ τῆς κλάσεως αὐτῶν. Καθότι μόνη ἡ βοτανικὴ μέχρι τῆς σήμερον ἔχει περίπου τεσσαράκοντα χιλιάδας εἴδη φυτῶν (α).. πόσα δὲ τῶν ζώων!

Καὶ ἂν τις ἐξετάξῃ τὰς λέξεις τῶν ἐγνωσμένων διαλέκτων, καὶ ἐπομένως καὶ τὰς ὑπ' αὐτῶν σημαινομένας ἰδέας, ἤθελεν ἰδοῖ ὅτι εἶναι σπανιώταται μὲν αἱ ἀτομικαὶ ἰδέαι, σχεδὸν δ' ἅπασαι γενικαί. Καθότι ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἄλλα ἀτομικὰ ὀνόματα, ἅπερ καὶ κύρια ὑπὸ τῶν γραμματικῶν ὀνομάζονται, εἰμὴ μόνον τῶν ἀνθρώπων καὶ ἔτι τῶν πόλεων, ὀρέων, τόπων, καὶ ποταμῶν, ἅπαντα δὲ τὰ λοιπὰ εἶναι γενικὰ, ἅπερ καὶ προσηγορικὰ ὑπὸ τῶν γραμματικῶν ὀνομάζονται, ὡς ἄνθρωπος, ζῶον, φυτὸν, λίθος, μέταλλον, ὕδωρ, ψωμὸς, πῦρ, ὄρος, ποταμὸς, πόλις, πλοῖον, οἶκος, ἔνδυμα, μάχαιρα, κτξ. Ὡς δὲν ἤθελεν ἁμαρτήσοι τις, ἂν ἔλεγεν ὅτι ἅπασαι αἱ ἀνθρώπιναὶ ἰδέαι εἶναι γενικαὶ καὶ οὐδεμίαν ἀτομικήν. Ἄνεμος, λέγω, ἐγερεθεὶς χθεὶς δυνατὸς ἐδύθεισε πάμπολλα πλοῖα, ἔνθα ἅπασαι δηλονότι αἱ λέξεις ἢ ἰδέαι εἶναι γενικαὶ καὶ οὐδεμίαν ἀτομικήν. Καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκφράσῃ τις νόημα διὰ λέ-

---

(α) Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνας, Ῥωμαῖοι, Ἀράβες ἐγίνωσκον περί 1400 εἴδη φυτῶν, οἱ δὲ νῦν περὶ 38000: τουτέστιν 7000 εἰς τὴν Εὐρώπην.. εἰς δὲ τὴν Ἀσίαν, εἰς μὲν τὰς εὐκράτους ζώνας 1500, πλησίον δὲ τῶν τροπικῶν καὶ εἰς τὰς νήσους 14500:.. εἰς δὲ τὴν Ἀφρικὴν 5000.: εἰς δὲ τὴν Ἀμερικὴν εἰς μὲν τὰς εὐκράτους ζώνας 13000, εἰς τοὺς τροπικοὺς 4000, εἰς δὲ τὴν νέαν Ὀλλανδίαν καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Γαληνοῦ ὠκεανοῦ 3000. Ἀλεξανδ. Humboldt.

ξίων μόνον ἀτομικῶν. Ὡς ὀρθῶς ἤθελε συνάξει τις, ὅτι ἂν οἱ ἄνθρωποι ἐδημιούργησαν διαλέκτους, τὰς ἐδημιούργησαν ὄχι μόνον διότι ἐφεύρον λέξεις: σημεῖα λέγω τῶν ἑαυτῶν ἰδεῶν, ἀλλὰ διότι ἔχουσι τὴν δύναμιν τοῦ νὰ κατὰσκευάζωσιν ὄντα γενικὰ (74).

Ἄλλ' ἂν (ἤθελε συνάξει τις ἐντεῦθεν) καὶ ἐκφράζη τις τὰ ἑαυτοῦ νοήματα διὰ μόνων γενικῶν λέξεων, ἐπόμενον εἶναι νὰ μὴ διανοῆται καὶ ἄλλως, εἰμὴ διὰ γενικῶν ἰδεῶν: ὅ ἐστιν ὁ ἄνθρωπος εἶναι μὴ ἀτομικὸν ὄν.

86. Ἢ ἀφαίρεσις ὅμως ὀνομάζεται καὶ κατ' ἐπίνοιαν. Κατ' ἐπίνοιαν, λέγει ὁ Βλεμμίδης (α), εἶναι ἐργασία τις τῆς ψυχῆς, δι' ἧς ἡ ψυχὴ διαιρεῖ τὰ φύσει ἀδιαίρετα καὶ ἀνακρίνει ἀνὰ μέρος αὐτά. Ὡς νὰ ἀφαιρῇ ἡ ψυχὴ ἰδιότητά τινα μιᾶς οὐσίας, καὶ νὰ τὴν ἀνακρίνη ἀνὰ μέρος, τοῦτο εἶναι ἐπίνοια. Καὶ ἐπομένως λέγω ἐγὼ ἀφαίρεσις ἢ κατ' ἐπίνοιαν ἤθελεν εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ συζολὴ προσοχῆς ἐκ τοῦ ὅλου εἰς τὸ μέρος αὐτοῦ. Καθότι ἄντις, ἀντὶ νὰ θεωρῇ τὸ σῶμα ὕλόκληρον, συζᾶλη τὴν ἑαυτοῦ προσοχὴν εἰς μόνον τὸ χρῶμα, τοῦτο ἤθελεν εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ τὸ κατ' ἐπίνοιαν.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὸ χρῶμα ἀδυνατεῖ νὰ

(α) Ἐπίνοια ἐστὶν ἢ τὰ ἐκ φύσεως συνημμένα διαχωρίζουσα καὶ ἰδιοσάτως ἐπινοοῦσα ἐκάτερον. Οἷον ὅμοῦ τὸ σῶμα καὶ τὸ χρῶμα πεφύκασιν εἶναι καὶ οὐκ ἔστι σῶμα χωρισθῆναι χρώματος, οὔτε χρῶμα τοῦ ὑποκειμένου σώματος ἄμοιρον. Ἄλλ' ἐξ ἀλλήλων ἢ ἐπίνοια χωρίζουσα. ὁ κεχρωσμένον φύσει σῶμα συζήτησιν ἐν ἑαυτῇ μεμονωμένον καὶ ἐςερημένον τοῦ χρώματος, καὶ τὸ χρῶμα πάλιν ἰδίᾳ διηρημένον τοῦ σώματος. Ἐπιτ. λογ. κεφ. ε'.

ὑπάρξει ἄνευ τοῦ σώματος, ὡς ὄν ιδιότης τις αὐτοῦ, ἢ ποιότης (48).. πλὴν εἶναι ὀλιγώτερον ἢ αὐτὸ ἀληθές καὶ ὅτε ἡ ψυχὴ δὲν ἀπέκτησε τὴν ἰδέαν τοῦ σώματος (τὴν σύνθεσιν λέγω) ἀμέσως ἀλλὰ μερικῶς: ὅτι δηλονότι εἶναι κεχρισμένον, ὅτι εἶναι ἕκτατον, ὅτι εἶναι ἐσχηματισμένον, ὅτι κξ. Ὡς τὸ νὰ ἐννοῇ ἡ ψυχὴ κατ' ἐπίνοιαν ἰσodύναμει μὲ τὸ, νὰ ἐννοῇ, ὡς ἤρξατο ν' γινώσκη τὸ σῶμα, ὅπερ ἰσodύναμει μὲ τὸ, τὸ κατ' ἐπίνοιαν εἶναι ἀπλή προσοχή (45).

Περὶ Συγκρίσεως τῶν ἰδεῶν, ἢ Ἀποφάνσεως καὶ Διακρίσεως.

87. Μέχρι τοῦδε ἡμεῖς ἐθεωρήσαμεν τὰς ἰδέας ἰδίως: τουτέστι ἄνευ τινὸς πρὸς ἀλλήλας συγκρίσεως. Πλὴν ἂν διδῶνται σύνθετοι ἰδέαι (77), δῆλον ὅτι δύναμαι νὰ θεωρήσω καὶ τὸ, ἂν μία ἰδέα ᾖ μέρος μιᾶς ἄλλης, ἢ μή. Καὶ εἰς τοῦτο δίδω ὄνομα σύγκρισις τῶν ἰδεῶν. Ἐγὼ, φέρε εἰπεῖν, ἔχω δύο ἰδέας ἀνά μέρος: κύκλον καὶ σρογγύλον.. ἂν λοιπὸν παραβάλλω ταύτας πρὸς ἀλλήλας, ὡς νὰ ἰδῶ τὴν συμφωνίαν αὐτῶν, εἴτε ὅτι ὁ κύκλος εἶναι σρογγύλος, τοῦτο θέλει εἶναι σύγκρισις. Καὶ ἔχων τὰς δύο ἰδέας ἀνά μέρος τετράγωνον καὶ σρογγύλον, ἂν παραβάλλω ταύτας πρὸς ἀλλήλας, ὡς νὰ ἰδῶ τὴν διαφωνίαν αὐτῶν, εἴτε ὅτι τὸ τετράγωνον δὲν εἶναι σρογγύλον, τοῦτο λέγεται σύγκρισις.

Συγκρίνειν ὅμως, κατὰ Ἰϋονδελλιακ, εἶναι τὸ νὰ δίδῃ τις ταυτοχρόνως τὴν ἑαυτοῦ προσοχὴν εἰς δύο ἀντικείμενα.